

Museu
de L'Hospitalet

100 anys d'Ajuntament

Museu
de L'Hospitalet

100 anys d'Ajuntament

20 abril- 11 setembre 1995
Sala Alexandre Cirici

Ajuntament de L'Hospitalet

Rossend Arús i la construcció de la Casa Consistorial

Rossend Arús i Arderiu, escriptor i filantrop va deixar una part de la seva fortuna personal per a la construcció de l'actual edifici de l'Ajuntament de L'Hospitalet. El seu pare, Pere Arús, era natural de la vila de L'Hospitalet de Llobregat, així com també el seu oncle Jaume, que va ser alcalde de la vila de 1874 a 1876. Pere Arús es va traslladar a Barcelona on va fundar un negoci de colonials i ultramarins, i on va néixer Rossend el juliol de 1845. La vida de Rossend Arús transcorre a l'entorn de les ciències i de les arts. Fou autor de nombrosos poemes i obres teatrals, ara conservats en una de les seves creacions més importants: la biblioteca pública que duu el seu nom a Barcelona. També fou periodista i col·laborà en diverses publicacions com *La Lluminera de Nova York*, *L'Esquella de la Torratxa*, *La Renaixença* o *La Tramuntana*. Una altra faceta important en la seva vida fou el seu pensament catalanista i federalista, hereu del pensament de Pi i Margall. Assisteix al Primer Congrés Catalanista de 1880 amb Pompeu Gener i Eudald Canibell. Va pertànyer a la maçoneria, signà amb el nom simbòlic de Fivaller i tingué com amics a Vallès i Ribot, Valentí Almirall i Antoni Farnés. Aquest darrer, a més, va ser el seu soci i comptable. Fou fundador de la lògia maçònica Avant, juntament amb l'actor i empresari Anton Tutau, el periodista Josep M. de Lasarte, fundador del Centre Català, Pere Pasqual Tobella (Proudhon), Eduard Fontserè i Llorenç Frau¹.

Rossend Arús mor el 22 d'agost de 1891 i deixa l'encàrrec de construir una nova casa del comú a L'Hospitalet. Alguns diaris de l'època es fan ressò de la inauguració de les obres de l'Ajuntament hospitalenc, com són *La Publicitat*, *La Renaixença*, *La Campana de Gràcia* del 25 de juny, o *L'Esquella de la Torratxa* del 8 de juliol.

L'edifici de l'Ajuntament

Rossend Arús va deixar l'encàrrec de construir unes escoles municipals i una casa del comú en els municipis d'on eren originaris els seus pares: a Das (Cerdanya) i a L'Hospitalet. El nexa amb les dues poblacions era força intens, la seva salut malaltissa l'obligava a fer temporades de repòs a la Cerdanya o a la casa paterna de L'Hospitalet, on s'integrà en la vida local com ho demostren els rebuts de soci del Casino Hospitalenc i de la Societat La Harmonia².

Als llibres d'actes municipals es pot observar l'evolució de les gestions per tal de construir el nou edifici de l'Ajuntament: d'una banda l'acció dels amics del finat, Valentí Almirall i Antoni Farnés que actuen de marmessors de l'herència; i de l'altra, la del consistori municipal, presidit per Joan Herp, que decideix acollir les obres "con reiterada demostración de agradecimiento en nombre de la población"³.

Per tal de realitzar les obres de l'edifici es van haver d'enderrocar les barraques del mercat provisional que ocupaven l'anomenada "placeta de la Llibertat", i s'establí un torn de subhasta pública per a l'adjudicació de les obres d'enderroc⁴. El solar era propietat de l'Ajuntament i les obres van començar a l'agost de 1894. El dia 17 es va col·locar la primera pedra en un acte presidit per l'alcalde, el secretari del governador civil i el president de la Diputació Provincial. Com a anècdota cal assenyalar que es va col·locar una ampolla de vidre amb monedes, diaris del dia i la còpia de l'acta de constitució, tot al seu interior⁵.

HOSPITALET DEL LLOBREGAT.—Casa Consistorial (1)

Casa Consistorial de L'Hospitalet, cap el 1920

Un any més tard, el 24 de juny de 1895, l'edifici ja estava construït. L'arquitecte Municipal, Francesc Mariné, ajudat pel mestre d'obres, Mariano Tomás, en foren els artífexs. En els actes d'inauguració i benedicció de l'edifici, destinat a escoles i Casa Capitular, es va voler mostrar l'agraïment cap a la persona que llegà part dels seus béns per a la seva construcció. L'ajuntament constitucional «acordó, en sesión del 24 del precitado mes de mayo, dar el nombre de Rosendo Arús a la calle conocida hasta hoy por del Progreso, que es la que forma esquina con el edificio construido»⁶.

Els marmessors van lliurar la clau de la porta principal de l'edifici als representants de l'Ajuntament, *«que ostenta la de los hospitalenses todos, ha tomado posesión en forma de derecho de todos aquellos locales, de propiedad comunal, declarándolos oficialmente inaugurados»*. La festa va ser popular en tots els sentits, ja que es van donar aliments a les famílies més pobres de la població. També es van repartir premis als nens i nenes de les escoles i van actuar els Cors de Clavé.

L'edifici constava de planta baixa i dos pisos, amb una superfície edificada de 500 m². A la planta baixa hi havia el dispensari, la presó i locals municipals. A la primera planta, el saló del Consistori, la sala de comissions, els despatxos i l'arxiu. A la segona planta hi vivia, el secretari. Tot plegat va costar 80.000 pessetes ⁷.

La vila de L'Hospitalet

La vila rural de prop de 21,5 km² de terreny i amb pocs habitants que va conèixer Rossend Arús es va anar transformant amb els anys. El terreny va anar minvant i el nombre d'habitants, per contra, va créixer.

Un dels canvis més significatius en la vida de la ciutat vindrà de la seva relació amb l'aigua. Antigament, les constants riuades del Llobregat inundaven el terme municipal, fins fa ben pocs anys que la canalització i la millora de les infraestructures han permès deixar enrera la por a l'aigua. Per contra, la manca d'aigua va fer necessària la construcció, el segle passat, d'un canal que aportés aigua a la zona nord del terme municipal per tal de convertir els conreus de secà en terres d'horta.

Canal de l'Infanta, 1965

El Canal de la Infanta, construït entre 1817 i 1819, des de Molins de Rei i passant per diversos municipis del Baix Llobregat fins a Montjuïc, va possibilitar la desviació de l'aigua del riu i no tan sols acomplir la idea de millorar el rendiment de les terres, sinó també el de crear petites indústries que aprofitaven el salt d'aigua, format pel desnivell orogràfic, com a força motriu per accionar molins paperers, fariners i de gra; serradores de marbre i de guix; toms, etc. Aquesta incipient industrialització, que donaria lloc en els mateixos emplaçaments a grans fàbriques del tèxtil com la Tecla Sala, instal·lada sobre un antic molí paperer; complementaria l'ús industrial que s'anava realitzant des de feia uns anys en altres llocs del terme municipal com en la zona de Santa Eulàlia de Provençana, on alguns prats eren aprofitats per fabricants barcelonins com a paratges per assecat els teixits d'indianes. Durant el segle passat, el municipi va assentant les bases del que serà el seu desenvolupament espectacular al llarg del segle XX. Un factor important serà la seva ubicació, entre Barcelona i el Baix Llobregat, que farà que el seu terme estigui solcat per nombroses xarxes de comunicacions i transports. El 26 de novembre de 1854, essent batlle Joan Sanfeliu, s'inaugura el tren que anava de Barcelona a Molins de Rei amb dues parades al terme municipal, la que correspon a Santa Eulàlia de Mèrida i a la Bordeta. Un any més tard s'instal·lava la doble via en aquesta línia, la primera d'Espanya. Al 1880 el terme es veu solcat per una nova via, la que passa per la Marina cap a Vilanova. No serà fins el 1912 que s'inaugura la línia del carilet fins a Sant Boi.

L'Hospitalet, de la vida rural a la industrial

En el moment de la inauguració de la Casa Consistorial de la vila ocupava l'alcaldia Joan Herp i Badia, industrial de Santa Eulàlia de Provençana, des del gener de 1894⁸. En aquests anys de tombant de segle, la ciutat anava prenent forma. Afegides a la modernitat i a la dinamització que confereix la xarxa de transports, apareixen ja les primeres grans instal·lacions fabrils al municipi. Els jornalers hospitalencs ja feia alguns anys que alternaven les feines rurals amb les que realitzaven a les indústries tèxtils com l'Aprestadora Espanyola (1854), l'Auxiliar Textil Algodonera (1856), Marqués, Queralt i Cia. (1873), o Mena, Rocabert i Cia. (1875). Gràcies a les terres argiloses del terme municipal s'establiren també indústries lligades a la construcció com la de Pau Cucumí, que és el primer de l'Estat espanyol que fabrica maons refractaris, i les rajoleries ceràmiques de Can Batllori (1882), Can Llopis (1885) i Cosme Toda (1885).

L'Hospitalet arribarà a finals del segle XIX als cinc mil habitants, uns habitants que cada cop més necessiten mitjans de transport. Queden enrera les diligències que des de 1859 traginaven viatgers a Barcelona, i apareix al 1896 una "flota" de sis carruatges tipus òmnibus amb onze places cada u per fer el mateix recorregut.

Al 1902, coincidint amb la regència d'Alfons XIII, entra a l'alcaldia Ernest Mestres i Arrufat i sota la seva direcció es disposa d'una bomba per l'extinció dels incendis. Dos anys més tard, Josep Parera i Gelabert el reemplaça i disposarà el primer reglament del cos de bombers del terme. Es comencen a empedrar alguns carrers s'urbanitzà la Rambla, al 1907, que uneix la zona de la carretera amb l'estació del tren.

Cinema Robert «Cal Carreter». 1907

Segons el projecte d'obres consta de 8 metres de latitud i cinc de carrers laterals i unes voreres de dos metres. La família Oliveras promou el segon eixample de la vila, amb la urbanització de la finca de Cal Tres, dissenyada pel mestre d'obres Marià Tomàs i Barba.

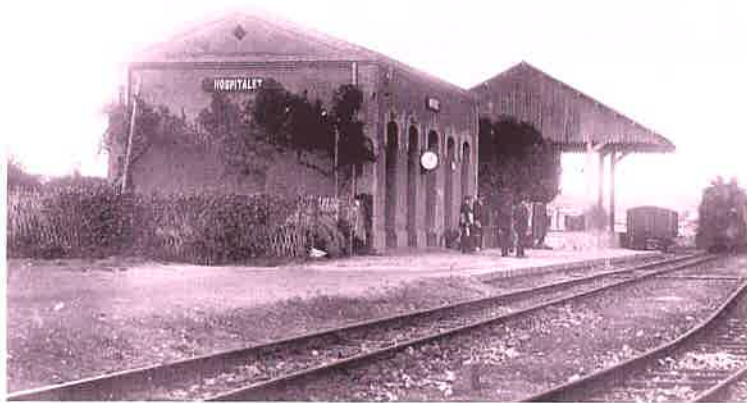
El petit nucli de població del barri de la Torrassa demana insistentment la canalització d'aigua potable per al seu consum. Les veus dels veïns de la Torrassa no són escoltades pel govern municipal a causa de la relació entre la inversió necessària i la poca població. Amb l'aportació econòmica dels propis veïns per fer front a l'escreix del què l'Ajuntament tenia pressupostat, al 1905, arribà l'aigua a la font de la plaça Espanyola. Segons l'acta del Consistori municipal del 21 de juliol de 1905: *«Dada cuenta de las dificultades que pone la Sociedad General de Aguas de Barcelona para dotar de agua la fuente de La Torrassa y visto el ofrecimiento que ha hecho el primer grupo de propietarios de aquella zona de abonar el exceso que resulte de las ocho pesetas que tenia votadas el Ayuntamiento para el consumo de agua de dicha fuente, acuerda el Consistorio por unanimidad*

autorizar a la presidencia para suscribir la correspondiente póliza o compromiso con la expresada Sociedad para el abastecimiento de agua en la repetida fuente, con el bien entendido que a medida que vaya tomando más desarrollo la urbanización de la expresada barriada, el municipio deberá responder de todo el caudal de agua que se necesite en dicha fuente, ya que en la actualidad es muy escaso el vecindario en el expresado centro de urbanización»

Al 1907 s'inaugura el primer cinema de la vila, el conegut Cal Carreter on per pocs diners els habitants de la vila gaudeixen dels primers èxits del cinema mut. És en aquest any també que apareix *La Ressenya literària, publicació quinzenal catalana*, el primer periòdic local i *La Ressenya: periòdich d'informació local, Il·lustrat i literari* dirigit per A. Busquets i Punset, ambdós de Santa Eulàlia de Provençana. La vida social es va engrescant i es funden diverses associacions i agrupacions com L'Hospitalenc Sporting Club (1909), el Centre Catòlic (1904), el Foment Autonomista (1906), o els Radicals (1907). Al 1910 es fundarà a la Torrassa el Cor l'Univers, que aglutinarà al seu entorn bona part de la vida cultural de les classes treballadores de Collblanc-la Torrassa.

Al 1910 entra com a alcalde Pau Prats i Riera i comença a funcionar el primer dispensari de la Creu Roja. Dos anys més tard, Francesc Marcé i Codina inaugura la línia dels Ferrocarrils Catalans que serà inundada aviat per una de les contínues riudes del Llobregat. També s'empedren el carrer Major i s'il·luminen elèctricament algunes zones de la vila.

HOSPITALET DEL LLOBREGAT.—Estación del Carrilet (11)

Estació del Carrilet de L'Hospitalet. 1910

No serà fins al 1918 que Just Oliveras, emparentat amb Rossend Arús, reprèn la seva tasca al front de la corporació municipal fins al 1923 que serà reemplaçat, per Reial Ordre, per Josep Muntané i Almirall ⁹.

Plànol del Port Franc de Barcelona i terrenys adjacents. 1926

És en aquests anys, al 1920, que L'Hospitalet perd una part important del seu territori, 900 hectàrees, per construir el Port Franc de Barcelona. Per decret es va decidir annexar a Barcelona una àmplia zona del terme municipal. Son terres molt productives que anaven des de la Zona Franca fins a la ribera esquerra del Llobregat i des del mar fins uns cent cinquanta metres de la línia del ferrocarril de Can Tunis. La geografia hospitalenca va quedar escurçada en un quaranta per cent i la platja de "La Farola" passà a ser barcelonina.

Just Oliveras, es va proposar dotar de guàrdia urbana a la vila i convoca un concurs per contractar una persona ¹⁰. Al 1922 es creà una estafeta de Correus per una vila que ja té al voltant de 12.300 habitants.

Josep Muntané i Almirall estarà alguns mesos al front de l'alcaldia de L'Hospitalet, ja que amb el cop d'estat de Primo de Rivera (1923) s'imposarà un canvi en la direcció de l'Ajuntament que anirà a càrrec de Tomás Giménez i Bernabé que ocuparà l'alcaldia fins el gener de 1930. Tomás Giménez, nascut el 1877 a Monóvar (Alacant) propietari d'una serradora de marbre, va portar endavant una política d'obres públiques que anava en consonància amb l'esperit de la dictadura militar. En els anys que fou alcalde es van empedrar més de 40 carrers i es van construir

més de 30.000 metres lineals de clavegueram. És durant el seu nomenament que es concedeix el títol de ciutat, per Reial Ordre, a L'Hospitalet; no se sap ben bé si com a desgreuge per la cessió de terres de Marina que feu a Barcelona: «S.M. el Rey (q.D.g.) se ha servido expedir por este Ministerio el Real decreto siguiente: *Queriendo dar prueba de Mi Real aprecio a la villa de Hospitalet de Llobregat, provincia de Barcelona, por el creciente desarrollo de su agricultura, industria y comercio, así como por su constante adhesión a la Monarquía, vengo a concederle el título de Ciudad. Dado en Palacio, a quince de diciembre de mil novecientos veinticinco. El ministro de la Gobernación: Severiano Martínez Anido. Alfonso.*».

Tomás Giménez, al 1926, va convocar un concurs de projectes per tal d'ordenar el futur urbanístic de la ciutat tot intuïnt que les constants arribades d'homes i dones cap a les rodalies de Barcelona afectarien el terme hospitalenc. El guanyador del projecte fou Ramon Puig i Gairalt (1886-1937), fill de L'Hospitalet. El jove arquitecte, amb estudis a l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona, ja havia realitzat algunes obres importants per encàrrec de la Mancomunitat, i al 1923 realitza l'ampliació de la fàbrica de ceràmica Cosme Toda. Puig i Gairalt va recollir les tendències més innovadores del seu temps i viatjà per Europa on va conèixer l'obra de Le Cobussier i Mies Van der Rohe.

Durant l'alcaldia de Tomás Giménez la reina Victoria Eugenia va visitar la ciutat i va inaugurar l'oficina de Correus de la Plaça del Repartidor. Amb motiu de la visita reial també es van organitzar altres actes commemoratius. Quan Tomás Giménez deixà el càrrec, la població de la ciutat ascendia quasi a 38.000 habitants.

La Reina Victòria Eugènia inaugurant l'Oficina de Correus i Telègrafs de L'Hospitalet

A finals de febrer de 1930, Josep Jordà i Polls, de la Torrassa va ocupar l'Alcaldia, només per uns dies, ja que el succeeix al març Just Oliveras. El mèrit de Josep Jordà fou el de ser el promotor de la construcció del pont sobre el tren que uneix Santa Eulàlia i la Torrassa i que després de molts esforços i treballs fou inaugurat al 1935.

Pont de Santa Eulàlia, 1933

La decisió d'unir ambdós nuclis de població va estar motivada pel fet que durant els darrers anys la zona de Collblanc-la Torrassa ja estava molt poblada i representava un seixanta per cent del total de la població total del municipi. Aquesta població, immigrant en la seva majoria, provenia del País Valencià, Múrcia i Almeria. Tots aquests nous habitants patiran la manca d'infraestructura urbanística de la zona nord del terme. Una de les característiques principals d'aquest grup de veïns serà la de les reivindicacions polítiques i socials que acompanyaran bona part de la seva trajectòria històrica en els anys anteriors a la guerra civil.

Amb la Segona República arriba a l'alcaldia Josep Muntané i Almirall. La nova situació política, amb la instauració de la democràcia, fa que sorgeixin a la superfície moltes societats obreres que fins a aquells moments actuaven en la clandestinitat. També es generalitzen les situacions de conflictitat social a l'entorn dels temes laborals. Els partits i sindicats s'organitzen ja obertament. A la ciutat de L'Hospitalet actuen grups com Palestra (1932) dedicat a l'excursionisme; sorgeixen noves publicacions com *Bandera* i *Llibertat* (ambdues a les acaballes de la Dictadura, al 1930), *Fortitud* (1932); apareixen les primeres escoles racionalistes, com la dels Ocaña o l'Ateneo Racionalista, a la Torrassa; l'Ateneu Pau i Amor a Santa Eulàlia; es funda l'Ateneu l'Harmonia a la vila vella, i un llarg etcètera, ja que fins al 1936 la vida social i política té una presència constant al carrer.

Al 1932, el President de la Generalitat, Francesc Macià, inaugura a Can Bori la primera biblioteca pública de la ciutat ¹¹. El mateix any, s'acompleix també el somni de molts habitants de Collblanc: la culminació del projecte del mercat que des del 1927 s'estava gestant.

La rebel·lió militar del general Franco el juliol de 1936 va encetar una guerra civil que hauria de durar 3 anys. L'Hospitalet és una de les ciutats de la reraguarda republicana que va experimentar la revolució social que havia encetat l'esquerra radical. Ramón Frontera és nomenat alcalde els primers dies de la guerra civil, però la situació de difícil entesa entre les forces polítiques fa que es produeixin moments de forta tensió dins dels organismes locals ¹². L'acció d'alguns homes que varen ocupar l'alcaldia com l'empordanès Josep Xena i Torrent ¹³, Francesc Martínez Albes i Rafael

Inauguració de l'Escola Can Bori per Francesc Macià

Domingo Recio, tots ells de la CNT, faran que el tarannà de la ciutat canviï dràsticament. De la ciutat surten voluntaris al front, com bona part dels membres dels Aguiluchos de la FAI, homes dels Batallons de Muntanya, o milicians socialistes i comunistes. Es col·lectivitzen les indústries i es canvien els seus noms, així fàbriques com la Trinxet, passen a ser Comercial Durruti. Es canvien també els noms dels carrers i les places. Algunes finques s'expropien i Can Boixeres serà la seu de l'escola Ferrer i Guàrdia, també ho faran Can Arús i Can Pujadas, Can Serra s'habilita com a casa de Maternitat inaugurada pel Doctor Félix Martí Ibáñez, mentre alguns cinemes de Collblanc es converteixen en menjadors populars. Algunes fàbriques com La Farga realitzen material de guerra, al 1938 es crema, estrepitosament, la Cosme Toda. En aquest període apareixen els periòdics locals *Amunt*, del PSUC, i *Ideas*, anarquista.

Després del 26 de gener de 1939, tot canvia. Bona part dels hospitalencs marxen a l'exili, d'altres resten empresonats, la vida diària es fa difícil, i l'escassetat de menjar, tabac, paper, electricitat, etc. es fa notar. La primera corporació municipal de la postguerra la presideix un home de Falange, treballador de la CAMPSA, José Wenceslao Marín López que pocs mesos després serà substituït per Enric Jonama i Damacullela, que intentarà recuperar el teixit social, econòmic i laboral de la ciutat. Una ciutat que en pocs anys ha crescut gràcies a la immigració i que comptarà ara amb poc més de cinquanta mil habitants. Jonama, al 1949, amb la corporació municipal en ple entrega la medalla d'or de la ciutat a Francisco Franco.

La ciutat va creixent després de la guerra, una mostra d'això seran les constants parròquies que van naixent allà on s'assenten o augmenten els nuclis de població ¹⁴.

La Marina. Al fons, L'Hospitalet Centre

Al 1950, i amb l'oposició de Tomás Giménez, antic alcalde i ara regidor municipal, la corporació decideix cedir a la Delegación Nacional de Sindicatos els terrenys per construir les vivendes protegides anomenades d'Onésimo Redondo. La construcció comença al 1954 i un any després es crea el mercat.

El nom de Rossend Arús torna a ser restituït en el seu carrer sota l'alcaldia de Josep Tayà i Solanes, al 1952. Un any més tard s'inaugura a la Rambla el monument a Just Oliveras, mort violentament durant la guerra civil. Al 1954 apareix el *Boletín de Información Municipal*, on regularment es publiquen cròniques històriques sobre la ciutat, al mateix any s'inauguren també els nous estudis de Ràdio L'Hospitalet i a poc a poc es fan convenis per tal de fer front a la creixent demanda de centres escolars

ja que hi ha un dèficit constant provocat pel creixent nombre d'immigrants que van arribant a una ciutat de 90.000 habitants.

Al 1956, un nou alcalde, el doctor Ramon Solanich i Riera, aprovà els plans d'ordenació urbana i un any més tard ja s'obrí al trànsit l'avinguda d'Isabel La Catòlica que comunica els barris del Centre i Sant Josep amb Pubilla Casas i la Florida, on dos anys més tard es crea el mercat. També en aquests anys s'inaugura el Camp Municipal

«Can Boixeres» i «Casa España»

d'Esports i el primer centre d'ensenyament mitjà. Els anys seixanta, neixen els barris més joves de la ciutat: Bellvitge i Can Serra ¹⁵. Els veïns de la Florida i Pubilla Casas reclamen que l'Ajuntament estengui els serveis al barri per tal de millorar les seves condicions de vida. La urbanització s'havia realitzat amb presses i amb poques garanties de qualitat. En poc més de deu anys la població de la ciutat s'ha duplicat, a L'Hospitalet ja hi viuen 180.000 persones.

La vida cultural ciutadana es recupera gràcies a l'associacionisme popular i a l'empenta dels veïns. Comencen a celebrar-se jornades festives, la "Nit de la Ciutat", es recuperen les classes de català a les Biblioteques Populars, neixen grups excursionistes i esportius a l'entorn dels antics centres o de les noves parròquies que aixopluguen les iniciatives dels veïns, les seves reunions, les classes nocturnes d'alfabetització, les trobades de joves, el cant coral i la demanda d'espais verds. La societat civil s'organitza.

La pressió popular i la intervenció d'algunes personalitats aconseguixen salvar part del patrimoni arquitectònic de la ciutat lligades al món rural i a les masies de l'especulació. Al 1968 l'Ajuntament compra la finca de Can Boixeres, i al 1972 es crea a Casa Espanya el Museu d'Història de la Ciutat. Al 1971 es divideix la ciutat de 242.000 habitants en sis districtes. Al 1971 hi ha un concurs per a la construcció d'habitatges obrers al Polígon Gornal.

Vicenç Capdevila i Cardona ocupà l'alcaldia de 1973 a 1977. El metro de la línia 5 arribava ja a Pubilla Casas. Alguns barris hospitalencs tot just naixien, com el Gornal, amb les lluites dels seus habitants per uns habitatges i un entorn dignes. Al 1975, any de la mort del general Franco, L'Hospitalet arriba als 280.000 habitants. Joan Perelló Masllorens serà l'home que succeirà Capdevila en les tasques de direcció del consistori municipal en uns anys plens d'esperances ¹⁶.

Amb les primeres eleccions municipals democràtiques després de la guerra civil, celebrades el 1979, arriba a l'alcaldia Juan Ignacio Pujana, del PSC-PSOE, el qual renovarà el seu mandat per quatre legislatures consecutives fins a la seva dimissió al 1994. Serà substituït per l'actual alcalde, Celestino Corbacho, del mateix partit. En aquests anys s'atura el procés immigratori de la resta de l'Estat cap a Catalunya i especialment a les rodalies barcelonines i s'arriba a una estabilització en el creixement demogràfic, assolint el màxim de població en 295.000 habitants, i iniciant-se una lleugera disminució de població.

Dolors Marín i Silvestre

Notes

- 1 Una biografia de Rossend Arús, així com documentació sobre la Biblioteca que duu el seu nom es pot consultar a: GALOFRÉ, Jordi, *Rossend Arús i Arderiu (1845-1891)*, Ajuntament de Barcelona, Barcelona, 1989.
- 2 Aquests rebuts es conserven entre la seva documentació personal a la Biblioteca Arús.
- 3 Segons: *El Libro de Actas de sesiones del Ayuntamiento de Hospitalet* del 18 de maig de 1894.
- 4 Segons l'Expedient de l'enderroc del mercat provisional (1894), que inclou l'*Edicte de subhasta pública de les obres* (de 14 de setembre de 1894).
- 5 Una transcripció de l'acta original, es pot consultar a "Colocación de la primera piedra de las Casas Consistoriales", *Boletín de Información Municipal*, L'Hospitalet, núm. 38 (1963). Aquesta acta, entre altres coses, explica: " (...) han resuelto dotar a este Municipio de una Casa Consistorial con todas sus dependencias que a la par llene un vacío importante, ya que en ella tendrán digno albergue todos los centros de la administración local».
- 6 Vegeu l'Acta de la sessió del ple de l'Ajuntament del 24 de juny de 1895.
- 7 Segons: GALOFRÉ, Jordi, *Rossend Arús i Arderiu*, Ajuntament de Barcelona, Barcelona, 1989, p. 118. Vegeu també l'article de Roc de Provençana (Lluís Abarca), "La consistorial de la nostra ciutat ben aviat serà centenària", dins: *Catalònia*, núm. 34 (1994), 36 (1995).
- 8 Un recull històric sobre els diferents alcaldes de la ciutat es pot consultar en l'obra *Batllies o alcaldes de L'Hospitalet*. Con una sinopsis cronològica de efemèrides. Siglos XVIII-XIX-XX, de Francesc Marcé i Sanabra, L'Hospitalet. [s.n.], [s.d.]. Del mateix autor cal consultar també dades biogràfiques sobre alguns alcaldes al llibre *Hospitalencs d'Ahir*, Ateneu Popular de Cultura, L'Hospitalet, 1994.
- 9 Just Oliveras va inaugurar el servei d'autobusos elèctrics de la plaça de l'Ajuntament de L'Hospitalet a la plaça d'Espanya de Barcelona (1921). Els cotxes eren de marca Walker.
- 10 La concessió va recaure en Antoni Duch, que es va convertir en el primer Guàrdia Urbà del municipi. Poc després la plantilla va anar augmentant i també se'ls va dotar d'armament cap el 1925.
- 11 L'Ajuntament promociona també les colònies escolars dels nens de la ciutat i al 1933 s'inaugurà un pavelló d'estiu a Castelldefels.
- 12 Ramon Fontera i Bosch, tindrà una aparició fugaç anteriorment, com alcalde de la ciutat al 1934 per retornar dos anys més tard. El substitueix un alcalde-gestor i militar de la Remonta, el comandant Alfredo Martín i Velasco. Mig any després, serà un veí de Collblanc, qui ocupi el càrrec d'alcalde, és Hilari Rabal i Meroño que inaugurarà el mercat de Santa Eulàlia al 1935.
- 13 Xena actua interinament com a alcalde durant dos mesos per passar a ocupar el càrrec de Secretari General de la FAL.
- 14 Al 1946 s'inaugura la parròquia de Sant Isidre, al 1955 la de Nostra Senyora de la Llum, al 1961 la de Sant Josep, al 1965 la de la Immaculada, que s'afegeixen a les antigues Santa Eulàlia de Mèrida, Santa Eulàlia de Provençana, Bellvitge, que restà tancada al culte molts anys, els Desemparats i Sant Ramon Nonat.
- 15 A partir de 1962 l'alcaldia fou dirigida per Matias de España y Muntadas.
- 16 Joan Perelló és autor d'un llibre autobiogràfic: *Un bocí de L'Hospitalet, un temps, una gent...* Ateneu de Cultura Popular, L'Hospitalet, 1993.